

Kunglig utrikespolitik

I senaste häftet av Historisk tidskrift har docent Folke Lindberg publicerat en synnerligen fängslande och lärorik redogörelse för Oscar II:s insatser i svensk utrikespolitik. Tidigare undersökningar kompletteras och får en fylligare dokumentering, på en rad väsentliga punkter framläggas helt nya utredningar. Uppsatsen bidrar till belysningen och förståendet av svensk utrikespolitik även efter Oscar II:s död — den klarlägger en kunglig tradition som varit av betydelse såväl för politikens sakliga innehåll som för dess metoder.

Kung Oscar uppsteg på tronen år 1872, alltså kort efter det maktförhållandena i Europa i grund ändrats genom det fransk-tyska kriget och det tyska kejsardörets upprättande. Därmed var utgångspunkten given för den dominerande linjen i kungens utrikespolitiska verksamhet. Det gällde att få till stånd ett intimt förhållande, eventuellt en formlig allians, med den nya ledande stormakten på kontinenten. Därigenom skulle Sverige få ett verksamt skydd mot ryska aggressionsplaner och i detta hänseende bli oberoende av det stöd från England som ännu under Krimkriget tett sig avgörande. Denna utrikespolitiska synpunkt var likväl inte den enda, kanske inte den mest bestämmande. Det monarkiska, konservativa, av parlamentarismen oberörda Tyskland betraktades som en replipunkt även av inrikespolitiska skäl. Den renässans som den preussisk-tyska monarkin upplevt under Bismarcks ledning tycks för kung Oscar ha framstått som ett mönster, och i anslutningen till denna monarki såg han ett hjälpmedel för sina egna strävanden. Han ville — enligt uttalanden till tyska dignitärer — "icke blott på det militära området utan överallt strama till tyglarna", han ville "leda sitt folk" mot anknytning till "det starka Tyskland". Den tyske generalen von Loë förklarade i en rapport till kejsaren att kungen "betraktade och för framtiden behövde den politiska anslutningen till Tyskland som ett stöd för sin inre politik".

Denna hållning till Tyskland var inte uttryck för några planer på ett samgående mot Ryssland. Tvärtom: kung Oscar fruktade visserligen Ryssland, men hoppades på ett gott förhållande till detta land och glädde sig därför åt goda rysktyska förbindelser. Inte heller ingick fiendlighet mot England i hans perspektiv, även om närmandet till Tyskland måste medföra ett visst avsvallande i förhållande till den engelska politiken. Blott det republikanska Frankrike — revolutionens och den parlamentariska demokratis fäste — stod helt utanför de välsinnades och respekterades krets. Oviljan drevs så långt att kungen endast med möda kunde förmås att låta kronprinsen motta hederslegionen år 1878; tio år senare genomdrev han att Sverige — i sällskap endast med Tyskland, Turkiet och Montenegro — av-

stöd från varje officiellt engagemang i 1889 års Parisutställning. I ett brev av år 1896 tänkte sig kung Oscar en "motförbundskedja... mot den Slaviska rasens expansiva och den Romaniska rasens dissolventa kraftförening" — detta var hans reaktion inför den rysk-franska alliansen.

För dessa allmänna idéer — starkt erinrande om Bismarcks — och för den svensk-norska unionens bevarande verkade kung Oscar med skilda medel. I vilken utsträckning han ledde eller påverkade den officiella svenska utrikespolitiken har docent Lindberg i detta sammanhang inte i detalj klarlagt; sannolikt kommer denna fråga att mera ingående belysas i det större verk om skedets svenska utrikespolitik som han förbereder. Så mycket är klart att kungen både i fråga om de allmänna riktlinjerna och i detaljer utövade ett betydande inflytande. Mera anmärkningsvärt är att monarken i brev, samtal och någon gång i offentliggjorda uttalanden företrädde en egen utrikespolitisk linje. Det är inte för mycket sagt att han i själva verket förde en privat utrikespolitik vid sidan av den officiella.

Några slående exempel. Kung Oscar ogillade den avspänningspolitik gentemot Frankrike som Bismarck slog in på efter 1875 års kris; han önskade en bonapartistisk restauration och var rädd för att republiken — den röda internationalens fäste enligt hans mening — skulle konsolideras. Dessa synpunkter framförde kungen så ihärdigt och energiskt, bland annat till tyske ministern i Stockholm, att Bismarck, orolig för att kejsaren skulle ta intryck, slutligen förbjöd denne minister att rapportera dylika kungliga uttalanden. Sannolikt på Bismarcks initiativ sökte kungen under 1885 års rysk-engelska kris förmå den turkiske sultanen att med vapenmakt motsätta sig ett väntat engelskt flottföretag i Svarta havet — "ett sällsamt mellanspel i hans statsmannabana", skriver docent Lindberg. Det underligaste exemplet på kunglig privatpolitik gällde likväl förhållandet till Norge. Gång efter anpan sökte han förmå den tyske kejsaren att på skilda sätt hjälpa till att hålla Norge kvar i unionen och förhörde sig till och med "om möjligheterna till en diplomatisk, om inte rent av militär samverkan mot Norge". Om kungen denna gång avslöjats, skulle en skandal med ödesdigra följder knappast ha kunnat undvikas. I vissa fall torde utrikesledningen ha känt till och gillat kungens i privatbrev och samtal förda diplomatverksamhet, i andra fall handlade kungen på egen hand. Han brukade "inte ge utrikesdepartementet några redogörelser för innehållet i de politiska samtal han hade med monarker och statsmän under sina talrika resor".

Med all rätt fastslår docent Lindberg: "Tyskorientering, vaktställning kring resterna av det personliga kungadömet, utpräglad konservatism i inrikespolitiska och sociala frågor — denna konstellation, som såg dagen under Oscar II:s tidigaste kungaår, skulle få en anmärkningsvärd livslängd. Den skulle bli bestämmande för den svenska dynastins politiska strävanden under hela hans långa regeringstid och ett gott stycke därefter." Det kunde ha tillagts att metoderna med privatsamtal och privatbrev — vare sig kända av den ansvariga regeringen eller inte — varit desamma även under senare tid. På styrkan av den sakliga och tekniska traditionen från Oscar II:s tid har redan exempel givits, och andra, än mera slående, kommer framtidens av legala och konventionella sekretessregler obundna forskning att ge.